

Paul Leibovici

Primul teatru în limba idiș a fost înființat la Iași, acum 140 de ani

În anii '60, un colectiv de cercetători a întreprins o lucrare bibliografică despre activitatea artistică a instituțiilor culturale din Iași. Colectivul era format din Liviu Moscovici (z.l), I.Kara, (z.l) și Paul Leibovici. Munca a fost migăloasă, căci cercetarea unor arhive și biblioteci cât și numeroasele interviuri cu oameni de artă au durat timp îndelungat. Era o cercetare care se impunea, o reconstituire a activității artistice a câtorva teatre ieșene. Desigur, pe primul plan a fost Teatrul Național „Vasile Alecsandri” care era în preajma împlinirii a peste o sută de ani de activitate. Iașul, cu o bogată tradiție culturală și artistică, mai avea încă două tinere instituții de prestigiu: Teatrul pentru copii și **Teatrul Evreiesc de Stat**, care își deschisese porțile în anul 1949. Acesta din urmă reușise într-o scurtă perioadă să monteze pe scenă spectacole din repertoriul clasic evreiesc, dar și piese contemporane. Își câștigase un prestigiu onorabil în rândurile publicului – evrei și neevrei dornici de a vedea și asculta piese de teatru în limba idiș, continuând tradiția teatrului idiș în oraș.

Iașul a fost leagănul primului teatru în limba idiș. La 19 august 1876, la Iași, în vestita grădină de vară „Pomul verde”, artistul și scriitorul **Avram Goldfaden** (1840-1908) a pus bazele **celui dintâi teatru evreiesc profesionist din lume**. La Iași exista o presă în idiș, de asemenea scriitori și poeți care scriau în limba idiș. Chiar dacă o scenă permanentă în limba idiș nu a supraviețuit timp îndelungat, dar trupe particulare de teatru în limba idiș s-au bucurat mereu de succes. În teatrul lui Avram Goldfaden, au apărut actori de renume și ansambluri: Sidi Thal, Sevila Pastor, compania „Segal”, Dina König și ansambluri de teatru idiș sosite din Polonia.

Toate acestea au întreținut viața artistică-culturală a evreilor ieșeni, cât și a celor din unele orașe de provincie din România, precum Suceava, Dorohoi, Botoșani. În condițiile socio-politice de după cel de al doilea Război Mondial, societatea evreiască ieșeană care a fost lovită de pogromul din anul 1941, încerca să se refacă, să-și continue tradiția.

Teatrul Evreiesc de Stat din Iași și-a deschis porțile în 1949 sub conducerea omului de teatru, regizorului și profesorului **Iso Șaphira**, o personalitate artistică recunoscută pe plan național, un organizator desăvârșit, un animator și un profesionist de mare valoare. De la bun început, și-a alăturat personalități de prestigiu. Colectivul artistic a fost format din fruntași ai acestui teatru, precum Șloimă Friedman, Avraham Naimark, Șifra Goldenberg, Ruhole Heler-Șapira, figuri cunoscute în viața teatrală, dar și Nușa Grup, Marcel Finkelescu, Linșe Șmeri. Tineri talentați, printre care amintim pe Jeni Kessler, vocea de aur a colectivului, Martin Bercovici, Solo Moise, Fani Stoleru, Leontin Leibiș au împrospătat stilul de joc tradițional. Teatrul Evreiesc de Stat din Iași s-a desființat în 1963, dar cel din București și-a continuat activitatea.

Șapira s-a înconjurat de personalități a lumii istorico-culturale, în scopul alcătuirii unui repertoriu adecvat. Vom găsi oameni de cultură precum idișistul, cercetătorul, istoricul Ițic Kara (Schwartz), secretar literar, dramaturg, omul de artă Isiu Schaerf, scenograf, Bernard Segal, muzician, compozitor și dirijor; Moise Fidel, compozitor și prof. de canto, coreografa Nutzi Grunea.

Piese de teatru ale scriitorilor clasici de limba idiș au făcut parte principală și integrantă din repertoriul acestei instituții teatrale evreiești. „Comoara” de Șalom Aleihem a deținut nu numai un prim loc în repertoriu, dar, după cronică din ziarul ieșean „Opinia”, a obținut un mare succes public. De asemenea comedia „Herșolă Ostropoler” într-o viziune originală a scriitorului I. Schwartz (I.Kara) și în regia lui Iso Șapira. Ne limităm doar la aceste două exemple, cu toate că n-au lipsit nici dramatizările altor clasici idiș realizate de Popliker, Cassvan ș.a.

La aniversarea a 140 de ani de teatru evreiesc în limba idiș din România, mesajul principal rămâne necesitatea transmiterii „limbii idiș” și a culturii clasice evreiești prin piesele de teatru ale marilor scriitori idișiști, pentru ca noile generații să aibă posibilitatea de a cunoaște și a prețui cultura și limba idiș a poporului evreu.